

MILAN MIRIĆ Karlovčani

U knjizi 'Eseji' ocrtava se život proveden između jednog časopisa i jednog grada

Milan Mirić (1931) ugledni je zagrebački knjiški urednik iz socijalističkih vremena. Esejist, književni kritičar i sporadični prozni pisac, ali bi najtačnije bilo reći: kulturni radnik. Bio je omladinski rukovodilac, partijski čovjek, ali i osnivač i urednik časopisa Razlog.

Zanimljiv i po tome što je, premda Srbin po narodnosti, svoje djelo vezao za hrvatsku kulturu, i samo za hrvatsku kulturu, što će u devedesetima značiti: za konzervativno, desno, matičarsko njezino krilo. Danas je, skupa s Antom Stamačem i Antunom Paveškovićem, Mirić urednik časopisa Republika, koji izdaje Društvo hrvatskih književnika.

Nikada ga nisam upoznao, ništa nam nije zajedničko, pa ni klimoglav međusobnog prepoznavanja, bit će i zato što prebivamo na suprotnim, najudaljenijim marginama ovoga grada i hrvatskoga društva, općenito. Mirić je, naime, marginalac, jer je njegov životni slučaj izuzetan, osoben, usamljenički i protiv njegove volje, premda svojom svjesnom odlukom sudjeluje u komforu većinskoga bivanja. I onda ga upravo to, paradoksalno, čini usamljenikom jedne kulture i književnosti.

Knjigu Milana Mirića "Eseji", u izdanju Matice hrvatske, godina 2011, našao sam na tuđem redakcijskom stolu, ispod gomile papira, novina i reklamnih brošura. Starinski lijepa, čiste tipografije, u crnoj i crvenoj, dvije temeljne štamparske boje, od solidnoga papira i kartona načinjena, privukla me je da ju krenem listati, a zatim i da je odnesem sa sobom. Nitko neće primijetiti njezin nestanak.

Razlog i sudbina

"Eseji" obuhvaćaju tematski, ali i žanrovski različite vrste tekstova. Knjigu otvara veliki, stotinu stranica dug memoarski tekst o nastanku, trajanju i smislu Razloga. Mirić zatim piše o poeziji svojih generacijskih drugova, i u tome je sasvim prigodan, ali na neki starinski, prihvatljiviji način. Treću i najzanimljiviju skupinu čine eseji posvećeni umjetničko-intelektualnom nizu ljudi, kojima je zajedničko to što su Karlovčani: Josip Vaništa, Franjo Koren, Slavko Goldstein i Stanko Lasić. I usred svega toga je još i Mirićev biografski esej, koji je prethodno objavljen kao govor njegovu prijevodu Pasternakova "Doktora Živaga".

Ovakvo koncipirani i nanizani, "Eseji" djeluju poput herbarijuma ili osobnog arhiva nekoliko zapečetih i nedovršenih rukopisa. Pi-

sac je mogao, imao je od čega, napisati knjigu o Razlogu, pa knjigu o svojim drugovima i na kraju knjigu o Karlovcu. Zašto to nije učinio, ne zna se. Možda je i to stvar individualne psihologije ili snalaženja u određenom životnom, društvenom ili povijesnom kontekstu. Da je drukčije, možda se ni njegove knjige ne bi našle pod gomilom papira, niti bismo o Miriću danas, 2012. godine, razmišljali kao o marginalcu i autsajderu hrvatske kulture.

Kada počinje pisati, on je uspregnut, u grču, tvrdih rečenica, pa se čitatelju čini da će svakoga trenutka odustati. Evo kako počinju i knjiga i veliki tekst "O 'Razlogu' posve osobno, ispovjedno": "Već uvodnim rečenicama htio bih sebi samome jasno izreći a sklonome čitatelju staviti do znanja što u slučaju mome i 'Razlogovome' znači ovo 'posve osobno', koliko ono priziva nešto što doista jest samo moje a istodobno zazire od svega što bi odvlačilo privatnome." Čim pisac ima taj problem da, pišući o sebi, strepi od razlike između privatnoga i osobnoga, pa još tu stvar tematizira u prvoj rečenici, čitatelj shvaća da je pisac pred nekom grdnom mukom. Ima li ga smisla u takvoj mucu pratiti? Obično nema. Čitatelji su, koliko god o sebi suprotno mislili i govorili, redom okrutna, lakomislena čeljad.

U nastavku, Mirić se opusti i propiše, neočekivano lijepo i elegantno, ali ne bez potrebe da opravda sebe, svoje životne i intelektualne odluke i izbore. To, međutim, čini na način posve neagresivan, ne utjerujući druge u svoju istinu. Činjenice u koje vjeruje u čitateljevu glavu on ne zabija kao alpinističke klinove. Ali ako u tekstu o Razlogu zasmeta ta autobiografska pa i ideološka tezičnost, karlovački tekstovi Mirićevi dragocjeni su i čisti, u idejnom i u stilskom pogledu. Tekstovi o Josipu Vaništi i o Stanku Lasiću pripadaju vrhovima žive i suvremene hrvatske književnosti, uzbudljivi i potresni, premda nisu sentimentalni, svjedoče o jednome ljudskom životu, o povijesnom vremenu i o umjetnosti. U njima pisac na najuzorniji način ispunjava jedan važan, u našim zapuštenim, ceremonijal-

nim i huliganskim kulturama skoro i zaboravljen smisao književnosti: ispisivanje onih slojeva društvene i kulturne povijesti koje nijedna historiografija ne može dohvatiti.

Karlovački drugovi

Kao što Milan Mirić nije pisac iz moga svijeta, tako ni Karlovac nije grad s moje geografske karte. Nije me taj grad mogao začarati i osvojiti velikim romanima, pripovijetkama ili pjesničkim lamentima, kada sam ga živog vidio, nije me se ticao, nisam poželio stanovati iza tih prozora, a njegova najnovija prošlost, ona u devedesetima, samo me je uplašila. Ali ima nečega doista impresivnoga u tom dugom oproštaju s Karlovcem, koji traje već dvadesetak godina i vodi ga generacija bivših Karlovčana, kasnijih Zagrepčana, umjetnika i pisaca rođenih između 1920. i 1935, koji su iz toga gra-

Milan Mirić jedna je od netipičnih, jedinstvenih figura hrvatske kulture. Premda pripada dominirajućemu, konzervativnom sloju, koji prebiva u sigurnosti nacionalnih institucija, on je po mnogo čemu izuzetak. Takva mu je i knjiga: skrajnuta i neočekivana, premda je tiskana u bogatoj kući i ediciji

da obično odlazili kao svršeni gimnazijalci i u čijim referencama na Karlovac ima nečega snovitog, nestvarnog, katkad košmarnog, kao da to mjesto, sasvim blizu Zagrebu, nikada nije stvarno ni postojalo. Kada se u simultanu projekciju postave Lasićeva, Goldsteinova i Mirićeva karlovačka proza, Vaniština proza, slike i crteži, kao u nekom filmu koji istovremeno, jednu preko druge, projicira nekoliko filmskih vrpca, otvara se začudna povijest jednoga malog grada u hrvatskoj predratnoj i ranoj poratnoj provinciji. Tih nekoliko knjiga, fotografije objavljene u njima, skupa s Vaništinim maglovitim prizorima, naročito onim koji su iscrtani grafitnom olovkom, prikazuju Karlovac kakav, naravno, u stvarnosti odavno ne postoji, ali ta je slika dodatno fascinantna, jer nijedan hrvatski grad, čak ni oni koji su od Karlovca mnogo veći i čija je suvremena povijest višestruko "ispisamija", nije dobio ovoliki i ovako vjerodostojan literarni spomenik. Pritom, spomenik je to izvjesnome nestajanju i nestanku.

Udaljene margine

Ono što je kod tih pisaca i umjetnika za hrvatske prilike neobično, iako bi drugdje bilo normalno, oni su jedni druge ugrađivali u svoju priču, umjesto da se, kako je to već običaj, međusobno prešućuju ili barem osporavaju. Nisu ih na okupu držala ni zajednička politička uvjerenja (ne, vrlo su u tome raznoliki...), niti su im svjetonazori uvijek bili bliski. Čak ni prema Karlovcu i svojoj prošlosti ne gaje iste osjećaje. Zajednički im je samo taj visokokultivirani odnos prema kulturi i prema istini u kulturi, koji, u najplemenitijem smislu riječi, podrazumijeva i posve privatnu međusobnu odanost.

Između Milana Mirića i mene beskrajne su daljine, koje se pod kraj još samo uvećavaju. Ne govorim ovo zato što bih se tim udaljenostima ponosio, a još manje zato što bih imao potrebu distancirati se od ovoga pisca, to nikako, nego to ponavljam da bih naglasio neobične okolnosti koje su me dovele do njegove knjige. Nešto je u tome dobro i skoro utješno. Riječke su knjige do kojih slučajno dolazimo, pa ih pročitamo, a da nismo ni imali namjeru da to učinimo. Onda ih zaklopimo i nismo ih baš kome ni preporučiti, jer je nešto vrlo lično u načinu na koji nas se tiču. Drugih se neće ticati. Kao što se i ta velika karlovačka priča danas tiče samo njezinih aktera, i povijesti. A ona se, barem ova povijest, na ovakve načine ispričana, također nikoga ne tiče.

